

Laureați ai premiilor Nobel născuți în România (Nobel Prize winners born in Romania)

DORIN N. POENARU

Institutul Național de Fizică și Inginerie Nucleară „Horia Hulubei”, Măgurele-București

There are four Nobel Prize winners born in Romania. George E. Palade (1912 Iasi-2008 Del Mar, CA, USA) - Physiology or Medicine (USA) 1974. Elie Wiesel (b. 1928, Sighet, Maramures) - Peace (USA) 1986. Herta Müller (b. 1953 Nitchidorf, Timis) - Literature (Germany) 2009. Stefan W. Hell (b. 1962 Sântana, Arad) - Chemistry (Germany) 2014. They spent in Romania their first 34, 12, 34, and 16 years, respectively.

Keywords: Romanian born Nobel Prize winners, Physiology or medicine, Peace, Literature, Chemistry, Highly esteemed

1. Introducere

Inginerul suedez Alfred Nobel (1833-1896), inventatorul dinamitei, a lăsat, prin testament, averea sa pentru a acorda premii. Premiile Nobel sunt decernate, din 1901, cu excepția celui pentru economie, instituit în 1968 de Banca Centrală din Suedia, cu ocazia împlinirii a 300 de ani de la fondarea acestei instituții. Între anii 1901 și 2014, premiile Nobel și premiul în Științe Economice au fost acordate de 567 ori pentru 889 persoane sau organizații. Întrucât unii au primit premiul Nobel de mai multe ori, avem, în total, 860 persoane și 22 organizații [1] din 79 țări (dacă luăm în considerare doar situația prezentă a hărții politice a lumii) [2]. De remarcat că moartea lui Alfred Nobel (1833-1896) se comemorează la data de 10 decembrie, când are loc, de multe ori, festivitatea de premiere de la Stockholm, în prezența regelui Suediei.

Dintre cei patru laureați născuți în România (George E. Palade, Elie Wiesel, Herta M, Ștefan W. Hell) [2], niciunul nu era afiliat unei instituții din România, când li s-a acordat distincția. Ei și-au petrecut primii 34, 12, 34 și respectiv 16 ani de viață în România. Este de remarcat că au existat speculații, conform cărora medicul Ioan Moraru [3] ar fi fost membru în conducerea organizației “International Physicians for the prevention of Nuclear War (IPPNW)”, căreia i-a fost acordat Premiul Nobel pentru Pace (1985). Nu există confirmare, nici pe pagina de web www.nobelprize.org, nici a instituției laureate (www.ippnw.org).

2. George E. Palade (19.11.1912 - 07.10.2008) Premiul Nobel pentru Fiziologie sau Medicină (SUA) 1974

George E. Palade s-a născut la Iași, dar și-a petrecut o parte din copilărie și adolescență la Buzău, unde era profesor de filozofie tatăl său Emil Palade. Soții Emil Palade și Constanța Palade Cantemir (învățătoare) au avut trei copii, George fiind cel de-al doilea. A făcut câteva clase de școală primară la Iași, după care a continuat (1921 - 1929) la Buzău, unde, în 1929, își ia bacalaureatul ca șef de promoție la liceul „Al. Hașdeu”. Școala Generală nr.15 din Buzău îi poartă numele. Mai există în țară și alte școli cu acest nume, de exemplu, în Ploiești, Constanța, Satu Mare.

Fig. 1. George Emil Palade.

Între anii 1930 și 1936, a fost student la Facultatea de Medicină a Universității din București, îndrumat, în special, de către profesorii Francis Rainer (Anatomie) și André Boivin (Biochimie). Încă din perioada studenției, a lucrat în Laboratorul de anatomie.

Deși a fost șase ani în spital, practicând medicina internă, teza de doctorat susținută în 1940 s-a intitulat „Tubul urinifer al delfinului. Studiu de morfologie și fiziologie comparativă”.

În 1941, s-a căsătorit cu fata cunoscutului industriaș Malaxa, Irina N. Malaxa, cu care a avut doi copii: Georgia Palade Van Dusen, filolog, și Philip Palade, astăzi profesor de neurofiziologie la Glaveston, Texas.

Doi ani a fost medic clinician la Colentina, la secția renumitului diagnostician Gh. Lupu. În biografia scrisă de medicul Radu Iftimovici [4] se arată că nu era înclinat spre medicina clinică, ci „Mă interesa să pătrund în profunzimea fenomenelor biologice. Să lucrez acolo unde bântuie îndoielile, unde se naște știința. De aceea, mi-am ales ceea ce americanii numesc Basic Science”. A plecat de la clinică pentru a studia anatomia împreună cu profesorul Francis Rainer. În 1943, ajunge, prin concurs, conferențiar la Catedra de Anatomie (Institutul de Anatomie) a Facultății de Medicină din București, condusă de profesorul Fr. I. Rainer.

În perioada 1942-1945, a războiului, s-a înrolat în Corpul Medical al Armatei Române.

În 1946 (34 ani), pleacă în SUA și devine cetățean american în 1952 (la 40 ani).

Câteva luni a lucrat în laboratorul de biologie al lui Robert Chambers, la Universitatea din New York, dar, după un seminar al lui Albert Claude, privind microscopia electronică, merge să lucreze cu acesta la The Rockefeller Institute for Medical Research, Departamentul de Patologie. După ce Claude pleacă în Belgia, continuă să lucreze intens cu colaboratorii, astfel că, laboratorul lor devine foarte cunoscut și începe să funcționeze și ca centru de învățare pentru microscopia electronică biologică.

În 1952, creează „fixatorul Palade” pentru microscopia electronică, iar în 1953 descrie structura ultrafină a mitocondrei și reușește să pună în evidență niște particule, numite mai târziu ribozomi, la nivelul cărora se realizează biosinteza de proteine. În onoarea sa, ribozomii au fost numiți pentru o vreme „granulele lui Palade”.

În 1961, este profesor, șef al Departamentului de Biologie Celulară al Institutului Rockefeller și membru al Academiei Naționale de Științe (SUA).

Din anul 1975, este membru de onoare al Academiei Române. În 1989, a fost ales membru de onoare al Academiei româno-americane de arte și

științe, la Universitatea din California. Împreună cu Keith Porter, a editat revista *The Journal of Cell Biology*.

În 1970, s-a căsătorit cu colaboratoarea sa Marilyn Gist Farquhar. În 1973, devine profesor de biologie celulară la Medical School, Universitatea Yale din New Haven, Connecticut și conduce Departamentul de Biologie Celulară, iar din 1990, a lucrat la Universitatea din San Diego (California). Plecarea sa la Yale a fost determinată de dorința sa de colaborare între noul domeniu al biologiei celulare și tradiționalele patologii și medicină clinică.

Activitatea sa științifică a fost încununată cu o serie de premii: Premiul Passano (1964), Premiul Albert Lasker (1966), the Gairdner Special Award (1967) și premiul Louisa Gross Hurwitz, împreună cu Albert Claude și Keith Porter (1970). Mai multe universități îi conferă titlul de Doctor Honoris Causa.

În 1974, primește Premiul Nobel pentru Fiziologie sau Medicină împreună cu Albert Claude (Universitatea Liberă din Bruxelles) și Christian de Duve (Universitatea Rockefeller, New York) „*pentru descoperiri privind organizarea structurală și funcțională a celulei ce au avut un rol esențial în dezvoltarea biologiei celulare moderne*” [5]. Atunci, era afiliat la Yale University, School of Medicine, New Haven, CT, USA. Și-a intitulat prezentarea (Nobel Lecture) „Aspecte intracelulare în procesul de secreție a proteinelor”. A dedicat-o cu afecțiune și grațitudine colegilor săi, cu care a studiat reticulul endoplasmic și procesul de secreție.

În notele sale biografice [6] mărturisește că latina pe care a învățat-o, datorită pasiunii sale pentru istoria Imperiului Roman, i-a fost utilă, când a introdus o serie de noi termeni pentru biologia celulei.

La 12 martie 1986, Președintele Ronald Reagan i-a decernat National Medal of Science pentru „*descoperiri fundamentale în domeniul unei serii esențiale de structuri supracomplexe, cu înaltă organizare, prezente în toate celulele vii*”.

În anul 1999, la Universitatea California din San Diego, a avut loc un Simpozion științific în onoarea lui G. E. Palade, cercetător consacrat al biologiei celulare, pe atunci decan. S-a decis înființarea a „George Emil Palade Fellowship fund” pentru acordarea a trei burse pentru cercetare.

În țară a revenit, de mai multe ori, (1965, 1969, 1971, 1975, 1978), inclusiv în 1979, pentru a participa, împreună cu soția și cu Christian De Duve, la colocviul „Transportul macromoleculilor în sisteme celulare”. Institutul de Biologie și Patologie Celulară din București a primit numele discipolului său, Nicolae Simionescu. Acest institut este condus de către Acad. Maya Simionescu. În 2008,

președintele Traian Băsescu l-a decorat cu Ordinul Național „Steaua României” în grad de Colan, distincție acordată multor șefi de stat din străinătate.

Începând din anul 1994, prin Hotărâre de Guvern la 19 noiembrie (ziua de naștere a lui G. E. Palade), se serbează Ziua Cercetătorului și Proiectantului din România, zi care omagiază comunitatea celor dedicați acestei nobile activități.

În anul 2006, a fost inițiat, în colaborare cu UMF „Carol Davila”, un proiect de vârf în domeniul cercetării biomedicale, numit Platforma de Formare și Cercetare George Emil Palade. Începând cu anul 2012, Amfiteatrul mare al Facultății de Medicină poartă numele Doctorului Palade. Întreaga sa colecție de premii și medalii, lăsată prin testament Universității de Medicină și Farmacie (UMF) din București, este expusă în cadrul unui muzeu „G. E. Palade”, înființat la Biblioteca UMF. Și la Institutul de Biologie și Patologie Celulară „Nicolae Simionescu” București există o aulă „G. E. Palade”.

Într-o serie de orașe din România, ca de exemplu Oradea sau Mangalia, există strada „George Emil Palade”.

În anul 2009, Premiul Nobel pentru Chimie a fost acordat Domnilor Venkatraman Ramakrishnan și Thomas A. Steitz, precum și Doamnei Ada E. Yonath „pentru studiul structurii și funcției ribosomilor”, descoperiți de către Dr. George Emil Palade [7].

3. Elie (Eliezer) Wiesel (n. 30 septembrie 1928) Premiul Nobel pentru Pace (SUA) 1986 (www.eliewiesel.org)

Scriitorul, jurnalistul, eseistul, profesorul și filosoful umanist, supraviețuitor al Holocaustului, Elie Wiesel s-a născut la 30 Septembrie 1928 în Sighetu Marmăției, județul Maramureș [8,9]. Era al treilea copil și singurul băiat al soților Shlomo și Sara Wiesel (Feig), care aveau o băcănie în Sighet [10]. În acea perioadă, populația orașului Sighet era formată în proporție de 38,6% din evrei.

În copilărie, a învățat limbile idiș, ebraică, română, maghiară și germană. În urma dictatului de la Viena (1940), când E. Wiesel avea 12 ani, partea Transilvaniei, în care trăiau, a fost cedată Ungariei. Elie, numit în maghiară Lazăr, a urmat studii gimnaziale în Debrecen și Oradea, fiind exmatriculat, conform legilor antisemite, din învățământul public maghiar.

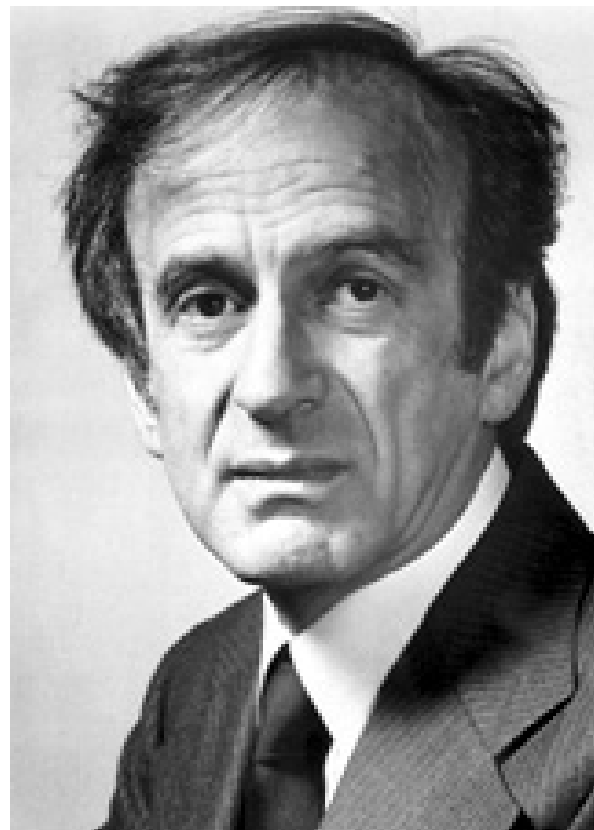

Fig. 2. Elie Wiesel

În primăvara anului 1944, locotenent-colonelul SS Adolf Eichmann și-a început activitatea de „purificare” a Ungariei de evrei. Cu colaborarea autorităților ungare și cu ajutorul entuziast al fasciștilor unguri, (între care și adepți ai partidului Crucilor cu Săgeți al cărui lider, Ferenc Szálasi, a preluat, în toamnă, puterea în locul lui Horthy), au fost deportați la Auschwitz aproximativ 564500 de evrei.

În 1944, familia Wiesel a fost internată într-un lagăr de concentrare și, la 16 mai 1944, a fost transportată la Lagărul de exterminare Auschwitz-Birkenau. Lui Elie (avea 15 ani) i s-a tatuat pe brațul stâng numărul A-7713. Femeile au fost separate de bărbați. Mama lui Elie Wiesel și sora lui mai mică, Tzipora, în vârstă de 7 ani, au fost exterminate, iar Eli și tatăl său au fost supuși la muncă silnică în fabrica Buna-Werke, care ținea de complexul Auschwitz III Monowitz. Când Armata Roșie s-a apropiat de Auschwitz, deținuții evrei au fost trimiși în „Marșul Morții” spre lagărul Buchenwald. În urma acestui marș, tatăl lui Elie Wiesel a murit de extenuare, inaniție și dizenterie. Elie a supraviețuit și, la 11 aprilie 1945, a fost eliberat de Corpul III al Armatei Americane.

Mai târziu, și-a regăsit surorile mai mari într-un orfelinat francez [11]. În prezent, Beatrice locuiește în Montreal, Canada, iar Elie și Hilda în SUA.

La Paris, E. Wiesel a studiat la Sorbona (1948-1951) literatura, filozofia și psihologia. S-a întreținut din lecții de ebraică și, ca dirijor de cor, la o sinagogă. Debutul în jurnalistică l-a făcut la ziarele evreiești-franceze *L'arche* (Arca) și *Tsien in Kamf* (în idiș). Apoi, a devenit reporter (în limba ebraică) la cel mai mare ziar israelian, *Yediot Ahronot* (Ultimele Știri), fapt care i-a deschis ușile personalităților vremii [8].

La începutul anilor '50, Wiesel a vizitat Israelul (stat creat în 1948) și a primit cetățenia israeliană.

După un interview cu François Mauriac (laureatul premiului Nobel pentru literatură în 1952), acesta l-a convins pe Wiesel să scrie despre experiența sa din lagărele de concentrare. A scris, în idiș, 245 de pagini de memorii sub titlul „Și lumea a tăcut” publicate de editura unei asociații evreiești din Buenos Aires. Apoi, a rescris, în limba franceză, o variantă prescurtată (127 pagini), *La Nuit* (Noaptea), care a apărut în 1958, la Editions du Minuit.

Ulterior, viitoarea sa soție și colaboratoare, Marion Wiesel, a tradus-o în engleză. Până în martie 2006 s-au vândut 6 000 000 de exemplare, iar ziarul *The New York Times* a declarat-o „bestseller-ul no.1” la literatura non-fiction. Cartea a fost tradusă în 30 de limbi. Până în anul 2008, Elie Wiesel a scris 57 de cărți.

În 1955, a călătorit în Statele Unite, la New York. În timpul șederii în Franța și SUA, Wiesel a aprofundat studiul Talmudului și al patrimoniului iudaic cu profesori erudiți, ca rabinul Mordechai Chouchani din Paris și Saul Liberman din New York. Din 1963, Wiesel, devenit cetățean american, a locuit cu soția sa în Connecticut, apoi, între 1972 și 1976, când a fost numit Distinguished Professor la Universitatea Municipală New York, s-a mutat la New York, în Manhattan, unde locuiește și în prezent. În 1969, s-a căsătorit cu Marion Erster Rose, colaboratoarea și traducătoarea sa în limba engleză, cu care are un fiu, Elisha. În 2001, pentru meritele sale personale („pentru mesajul de speranță contra urii, pentru viață contra morții, pentru bine contra răului, pentru curajul de a-și continua viața educându-i și pe alții, cu deosebire, pe copii, despre costul urii, intoleranței și rasismului”), Doamna Marion a fost decorată de către președintele Clinton cu the Presidential Citizens Medal.

E. Wiesel a mai funcționat ca profesor de științe umane și de filozofie la institutele: Universitatea Boston (Andrew W. Mellon, Professor in the Humanities), unde preda Literatura Memoriei, Universitatea Yale, Colegiul Eckerd din St.

Petersburg, Florida; Distinguished Professor at the City University of New York (1972-1976) and member of the American Federation of Teachers, profesor invitat, de studii iudaice, la Colegiul Barnard (1997-1999). În 2008, președintele Colegiului Rochester, Universitatea Pepperdine, l-a onorat cu titlul de Profesor-Invitat de Onoare. La vârsta de 80 de ani, Profesorul Wiesel continua să predea și să conducă la Universitatea din Boston Centrul Elie Wiesel pentru Studii Iudaice (Boston University, College and Graduate School of Arts and Sciences, Department of Religion, Elie Wiesel Center for Judaic Studies). Soții Elie și Marion Wiesel au creat Fundația Elie Wiesel pentru Umanitate. În perioada 1978-1986, ca președinte al Comisiei Prezidențiale a Holocaustului, numită, ulterior, Consiliul American pentru păstrarea memoriei Holocaustului, a activat pentru construirea în Washington, DC a Muzeului American al Holocaustului.

În 1988, a organizat, împreună cu François Mitterrand, președintele Franței, o conferință bianuală, care a regrupat 76 de laureați ai premiului Nobel, cu misiunea de a reflecta asupra viitorului planetei.

În legătură cu participarea României la Holocaust, președintele Ion Iliescu a numit, în octombrie 2003, o Comisie Internațională de Studiere a Holocaustului în România, condusă de Elie Wiesel, numită ulterior „Comisia Wiesel”, compusă din personalități publice din România, Statele Unite, Franța, Germania și Israel. Raportul a fost publicat în 2004. Institutul Național pentru Studierea Holocaustului din România „Elie Wiesel” a fost înființat la propunerea președintelui Ion Iliescu, ca urmare a Hotărârii de Guvern nr. 902, din 4 august 2005.

Wiesel a devenit un orator apreciat în problema Holocaustului și a drepturilor omului. În anul 2007, el a ținut discursul principal în fața Adunării Generale a O.N.U. pentru comemorarea Holocaustului. Ca apărător al drepturilor omului, el și-a spus cuvântul într-o pluritate de probleme și conflicte, printre care: dreptul de emigrare a evreilor din Uniunea Sovietică și din Etiopia, ocrotirea victimelor Apartheidului din Africa de Sud, ale terorii juntei militare din Argentina, ale genocidului bosnian; a luat apărarea indienilor Miskito din Nicaragua, a kurzilor din Irak și, în septembrie 2006, el a pledat, împreună cu actorul George Clooney, în fața Consiliului de Securitate a ONU, contra crimelor de genocid din provincia sudaneză Darfur.

În 2007, „The Elie Wiesel Foundation for Humanity” a inițiat un manifest care condamnă campania turcească de tăgăduire a genocidului împotriva armenilor din Turcia. Manifestul a fost semnat de 53 de laureați ai premiului Nobel.

Premii, distincții și onoruri: Premiul Nobel pentru Pace (SUA) 1986. Chairman of "The President's Commission on the Holocaust" Field: human rights, humanitarian work. A apărut ca unul dintre cei mai importanți lideri într-o epocă, în care violența, represiunea și rasismul continuau să caracterizeze lumea. Comitetul Nobel norvegian a apreciat că, prin experiența personală și lupta sa, Wiesel „a transmis umanității un mesaj puternic de pace, ispășire și demnitate umană”. A avut abilitatea de a transforma atitudinea sa, față de suferințele evreilor din timpul Holocaustului, într-o *condamnare a tuturor violențelor, urii și opresiunii*.

Prix Rivarol de l'Université de la Langue Française și National Jewish Book Council Award (1963) pentru "The Town Beyond the Wall". Ingram Merrill award, 1964. Premiul Médicis (1968) pentru „Le Mendiant de Jérusalem". Jewish Heritage Award, Haifa University, 1975. Holocaust Memorial Award, New York Society of Clinical Psychologists, 1975. S. Y. Agnon Medal, 1980. Jabotinsky Medal, State of Israel, 1980. Premiul "Livre Inter" (1980) pentru cartea „Le Testament d'un poète juif assassiné”. Le Grand prix de littérature de Paris (1983) pentru „Le Cinquième Fils”. Medalia de Aur a Congresului SUA (1985). Medal of Liberty, 1986. The International Center în New York's Award of Excellence. Ellis Island Medal of Honor (1992). Presidential Medal of Freedom, USA, 1992; președintele Academiei Universale de Cultură în 1993, membru al Academiei Americane de Artă și Literatură (1996); Marea Cruce a Legiunii de Onoare Franceze, 2000; membru de onoare al Academiei Române (2001).

În iulie 2002, Elie Wiesel a făcut o scurtă vizită în România, ca invitat personal al președintelui României, pentru a inaugura la Sighet, Casa Memorială „Elie Wiesel”, care a fost restaurată de către Guvernul român. Cu această ocazie, președintele Iliescu l-a decorat cu cea mai înaltă distincție românească, ordinul Steaua României în grad de Mare Ofițer.

Man of the Year award, Tel Aviv Museum of Art, 2005. Light of Truth award, International Campaign for Tibet, 2005. Man of the Year award, Tel Aviv Museum of Art, 2005. Înnobilat de Regina Angliei cu titlul de Cavaler al Ordinului Imperiului Britanic în grad de Comandant (KBE) (2006). Dayton Literary Peace Prize - Lifetime Achievement Award (2007). Honorary Visiting Professor of Humanities, Rochester College, 2008. Național Humanities Medal, 2009. Norman Mailer Prize, Lifetime Achievement, 2011. Loebenberg Humanitarian Award, Florida Holocaust Museum, 2012. Nadav Award, 2012. S. Roger Horchow Award for Greatest

Public Service by a Private Citizen, 2013. John Jay Medal for Justice, 2014.

Deține recordul celor mai multe (136) titluri de Doctor Honoris Causa.

În 2007, a fost invitat să candideze la postul de președinte al Statului Israel, dar a refuzat.

Un tânăr tăgăduitor al Holocaustului, Eric Hunt (22 ani) a încercat un atentat (nereușit) la viața lui Elie Wiesel, în timpul unui congres la San Francisco, din 2007.

Vedeta televiziunii americane, Oprah Winfrey, l-a convins pe Wiesel s-o însoțească într-un un pelerinaj la Auschwitz, în anul 2006.

În iunie 2009, E. Wiesel a revenit (după 65 ani) la Buchenwald, într-o vizită oficială, însoțit de președintele american Barack Obama și de cancelarul german Angela Merkel.

În 2010, a acceptat o numire de cinci ani ca Distinguished Presidential Fellow, Chapman University, Orange, CA. Dumnealui este consilier la Institutul Gatestone din New York.

În iunie 2012, a protestat împotriva „acoperirii episoadelor tragice și criminale” petrecute în Ungaria, în timpul Holocaustului. A renunțat la medalia Marea Cruce primită de la guvernul ungar și a trimis o scrisoare lui László Kövér, purtător de cuvânt al Parlamentului, în care îl critica pentru participarea sa la o ceremonie în onoarea lui József Nyírő, un fost membru fascist al Parlamentului ungar din timpul războiului. În scurta perioadă, în care partidul din care acesta făcea parte, aproape 15000 de evrei au fost uciși și 80000 au fost deportați de Ungaria, la Auschwitz.

Amintirea Holocaustului nu este singurul scop al lui Elie Wiesel; este la fel de important să luptăm împotriva indiferenței: „*Opusul iubirii nu este ura, ci indiferența*” spunea dumnealui.

4. Herta Müller (n. 17 august 1953) Premiul Nobel pentru Literatură în 2009 (Germania)

Herta Müller s-a născut la 17 August 1953, în localitatea Nitchidorf, județul Timiș, în care, până în 1980, se vorbea în germană. Tatăl său, șvab bănățean, a fost înrolat, ca mulți alți cetățeni români de naționalitate germană, în „Waffen SS” (SS înarmat) [12], în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și, după război, lucra în România ca șofer de camion. În 1945, împreună cu alți germani (aproximativ 100000) din România, mama sa (la vârsta de 17 ani) a fost deportată, timp de 5 ani, în Uniunea Sovietică la Novo-Gorlovka, în prezent, o localitate din Ucraina.

Fig. 3. Herta Müller

Între 1973 și 1976, a studiat germanistica, precum și limba și literatura română la Universitatea din Timișoara. Prietenia cu „Grupul de Acțiune Banat” format din studenți și scriitori de etnie germană din România, care aveau o atitudine protestatară, neacceptată de regimul comunist, a adus-o în atenția Securității. În discursul său din 10 decembrie 2009, la banchetul Nobel, Herta Müller îi omagiază pe prietenii ei, afirmând: „Din fericire am întâlnit în oraș o mână de tineri poeți din Grupul de Acțiune Banat. Fără ei, nu aș fi citit cărți și nu aș fi scris nicio carte... Cu ajutorul acestor prieteni am supraviețuit. Fără ei n-aș fi rezistat represiunilor. Mă gândesc astăzi la acești prieteni. Și la cei pe care Securitatea îi are pe constiință și se află astăzi în cimitire.”

Un grup de zece poeți, din care făcea parte Herta Müller, alături de colegii săi Richard Wagner, Johann Lippet, William Totok etc., au debutat în antologia de poeme tradusă în 1982, în limba română, „Vânt potrivit până la tare”.

Ca urmare a refuzului ei de a colabora cu Securitatea, Müller a fost expedită pentru reeducare într-un „mediu muncitoresc sănătos”, la întreprinderea Tehnometal, unde a lucrat ca traducătoare. Ulterior, și-a câștigat traiul, lucrând ca profesoară suplinoare în diferite școli, între altele în Liceul „Nikolaus Lenau” din Timișoara și la câteva grădinițe, precum și acordând ore particulare de

germană. Biografia ei este prezentată în volumul „Regele se înclină și ucide”.

Și-a început activitatea de scriitoare în anul 1982. Volumul de debut, „Niederungen”, a apărut în 1982, fiind intens cenzurat. Volumul cenzurat a fost premiat de Uniunea Tineretului Comunist la secțiunea „Lucrări în limbile naționalităților conlocuitoare”. Peste doi ani, manuscrisul necenzurat a fost publicat și în Republica Federală Germană. Reacția autorităților din România a fost dură: i s-a interzis să mai publice.

După 1977, Müller făcea parte din cenaclul literar „Adam M-Guttenbrunn”, afiliat Asociației Scriitorilor din Timișoara. Un membru al acestui cenaclu, Franz Thomas Schleich, a raportat în 1982 Securității că prima carte scrisă de Müller, „Niederungen”, conține „orientări antistatale”. Nota aceasta a fost folosită de Securitate ca dovadă justificativă pentru începerea dosarului de urmărire informativă al Hertei Müller.

Începând cu 1984, Hertei Müller i s-au permis trei vizite în Germania Federală, din care s-a reîntors în România, dar, ca urmare a interdicției de a publica, Müller a emigrat în 1987 (avea 34 ani) în Republica Federală Germană, împreună cu soțul ei de atunci, scriitorul Richard Wagner, care a avut o influență puternică asupra prozei sale. La câțiva ani după emigrare, Herta Müller a divorțat. În prezent, este căsătorită cu dramaturgul Harry Merkle și locuiește în Berlin.

A predat lecții invitate la multe Universități și Institute, ca de exemplu, cele situate în Paderborn, Warwick, Hamburg, Swansea, Gainesville (Florida), Kassel, Goettingen, Tuebingen și Zuerich.

Din 1995, este membră a Deutsche Akademie für Sprache und Dichtung (Academia Germană pentru Limbă și Poezie). În ziarul „Frankfurter Rundschau” din 17 iulie 2008, adresându-se lui Horia-Roman Patapievici, Müller a protestat împotriva invitării foștilor colaboratori ai Securității Sorin Antohi și Andrei Corbea Hoisie de către Institutul Cultural Român la Berlin, la conferința organizată între 19 și 25 iulie 2008. Într-un articol publicat în revista „Die Zeit”, în 23 iulie 2009, sub titlul „Die Securitate ist noch im Dienst” (Securitatea este încă în acțiune) a descris mașinațiile, la care a fost și la care mai este supusă de către lucrători ai serviciilor secrete românești.

Liste cuprinzând 30 dintre romanele sale, precum și traducerile în catalană, cehă, chineză, croată, daneză, engleză, finlandeză, franceză, galiciană, greacă, japoneză, islandeză, italiană, maghiară, olandeză, poloneză, portugheză, română (Încă de pe atunci vulpea era vânătorul, Animalul inimii, Regele se-nclină și ucide, În coc locuiește o damă, Este sau nu este Ion (poezie scrisă în română folosind tehnici de colaj), Leagănul respirației, Călătorie într-un

picior, Omul e un mare fazan pe lume), rusă, slovenă, spaniolă, suedeză, turcă, se pot găsi în Ref. [13], precum opere notabile: *Nadirs*; *The Passport*; *The Land of Green Plums*; *The Appointment*; *The Hunger Angel* în Ref. [14].

Pentru filmul *Vulpea-vânător* (1993), Herta Müller, împreună cu soțul său Harry Merkle, au scris scenariul. A fost regizat de Stere Gulea. Principalele roluri au fost interpretate de Oana Pellea, Dorel Visan, George Alexandru.

În anul 1999, Müller a fost propusă de guvernul german pentru Premiul Nobel pentru literatură. În anul 2008, Müller a fost propusă pentru a doua oară, din partea Germaniei, pentru acest premiu. După ce a fost nominalizată pentru a treia oară, pe 8 octombrie 2009, i-a fost decernat Premiul Nobel pentru Literatură 2009, pentru „*densitatea poeziei și sinceritatea prozei cu care a descris plastic universul dezdărcinaților*”, ea însăși fiind o victimă a comunismului. Odată cu primirea prestigioasei distincții, Herta Müller a intrat în rândul celor mai mari scriitori de limbă germană, alături de Thomas Mann, Herman Hesse, Heinrich Böll, Günter Grass sau Elfriede Jelinek, toți laureați ai Premiului Nobel pentru literatură [15].

Premiera ei a coincis cu a 20-a aniversare a căderii Comunismului în Europa. La aflarea veștii în Berlin, doamna Herta Müller a declarat, printre altele, cum a trăit 30 ani în dictatură gândindu-se, în fiecare dimineață, cu teamă, că seara s-ar putea să nu mai existe [16]. Ea scrie despre lumea, în care fiecare suspectează pe fiecare de trădare politică și sentimentală. Nimeni nu este incoruptibil. Romanul ei, „*Îngerul foamei*” (*Atemschaukel*), descrie deportarea minorității germane din România în gulagurile staliniste, în perioada, în care, practic sovieticii ocupaseră România.

Alte distincții: premiul literar „*Adam-M-Guttenbrunn*” al Cercului de Literatură din Timișoara 1981; Premiul UTC la secțiunea „*lucrări în limbile naționalităților conlocuitoare*” 1982; *Aspekte-Literaturpreis* 1984; *Rauriser Literaturpreis* 1985; Premiul literar al orașului Bremen 1985; Premiul literar „*Ricarda Huch*” al orașului Darmstadt 1987; Premiul de limbă germană, împreună cu Gerhardt Csejka, Helmuth Frauendorfer, Klaus Hensel, Johann Lippet, Werner Soellner, William Totok, Richard Wagner, 1989; Premiul Marieluise-Fleisser al orașului Ingolstadt 1989; Medalia comemorativă „*Roswitha*” a orașului Bad Gandersheim 1990; Premiul literar „*Kranichsteiner*” 1991; Premiul criticii pentru literatură 1993; Premiul literar „*Kleist*” 1994; Premiul european pentru literatură „*Prix Aristeion*” 1995; *City-writer of Frankfurt-Berg-Enkheim* 1995/1996; Premiul literar al orașului Graz

1997; Premiul literar "Ida-Dehmel" 1998; Premiul literar internațional „*Literary Award*” IMPAC Dublin (pentru romanul „*Herztier*”) 1998; Premiul literar Franz Kafka, Austria 1999; Premiul „*Cicero*” 2001; Medalia Carl-Zuckmayer a landului Rheinland-Pfalz 2002; Premiul literar Joseph-Breitbach (împreună cu Christoph Meckel și Harald Weinrich) 2003; Premiul literar al Fundației Konrad Adenauer 2004; Premiul literar al orașului Berlin 2005; Premiul „*Wuerth*” pentru literatură europeană 2006; Premiul literar „*Walter Hasenclever*” al orașului Aachen 2006; Stipendiul „*Internationales Kuenstlerhaus Villa Concordia*” în Bamberg 2007/08; Premiul „*Heine-Ehregabe*” al Asociației Heinrich-Heine din Duesseldorf (pentru romanul *Everything I Possess I Carry With Me*) 2009; Premiul Franz Werfel pentru Drepturile Omului 2009; Premiul literar Hoffmann von Fallersleben 2010; Marea Cruce de Merit cu stea a Ordinului de Merit al Republicii Federale Germania 2010; Best Translated Book Award (*The Hunger Angel*) 2013.

În 2010, Herta Müller s-a întâlnit, pe scena Ateneului Român, cu Gabriel Liiceanu. Această întâlnire și reacțiile multor români, apărute în presă, sunt comentate de către dr. Lia Florica FAUR, Universitatea de Vest „*Vasile Goldiș*” Arad [17].

La Festivalul de Literatură din Louisiana, în 2014, Herta Müller a luat atitudine critică împotriva recentelor acțiuni ale lui Vladimir Putin și Rusiei în Ucraina [18].

5. Stefan W. Hell (n. 23.12.1962) - Premiul Nobel pentru chimie (Germania) 2014 [19].

Stefan W. Hell s-a născut la 23 decembrie 1962, în localitatea Sântana, jud. Arad [20]. Stefan W. Hell provine dintr-o familie de șvabi. Mama sa a fost învățătoare, iar tatăl inginer. A copilărit la Sântana, în județul Arad, unde a urmat școala elementară între anii 1969 și 1977. În anul 1977, a fost admis la Liceul „*Nikolaus Lenau*” din Timișoara, pe care îl urmasă și Herta M. A învățat doar două semestre acolo, deoarece, în 1978, a emigrat cu familia în Republica Federală Germania (avea 16 ani), stabilindu-se la Ludwigshafen, nu departe de Mannheim.

Din 1981, a studiat chimia la Universitatea din Heidelberg, unde și-a luat licența, în 1987. După aceea, și-a început studiile doctorale sub îndrumarea profesorului Siegfried Hunklinger, obținând gradul de doctor în fizică, în 1990. Dizertația a fost intitulată „*Reprezentarea microstructurilor transparente în microscopul confocal*”. Pentru scurt timp, a lucrat ca

inventator. A pus bazele microscopiei 4Pi [21]. Invenția sa din 1991 a constituit prima descriere a unui sistem 4Pi, care poate fi realizat în practică. Acest „laser scanning fluorescence microscope” are o rezoluție axială îmbunătățită de 5-7 ori (100-150 nm), în comparație cu microscopia confocală. În 1994, domnia sa a demonstrat, practic, acest lucru. Între 1991 și 1993, a fost angajat la European Molecular Biology Laboratory, Heidelberg.

Fig. 4. Stefan W. Hell.

Din 1993, a deținut un post la Universitatea Turku din Finlanda, unde a condus un colectiv din departamentul de fizică medicală. Acolo, a dezvoltat, în 1994, principiul microscopului STED (*Stimulated emission depletion*) [22], un microscop de fluorescență. În paralel, între 1993 și 1994, a activat, timp de 6 luni, ca Visiting Scientist, în Departamentul Engineering Science de la Universitatea Oxford.

În 1996, a obținut calificarea postdoctorală, care permite, în Germania, obținerea poziției de profesor universitar (Habilitation). Anul următor, s-a angajat la Institutul Max Planck pentru chimie biofizică din Goettingen, unde s-a axat pe cercetări în domeniul microscopiei optice. La 15 octombrie 2002, a ajuns directorul institutului. A înființat departamentul de nanobiofotonică. În 2003, a obținut o poziție de șef al secției de microscopie optică de mare rezoluție din

cadrul DKFZ (Deutschen Krebsforschungszentrum (Centrul German de Cercetare a Cancerului), Heidelberg. În 2004, a fost numit profesor onorar la Universitatea din Goettingen. Domnia sa este editorul șef al revistei „Optical Nanoscopy”.

Stefan Hell și-a publicat rezultatele în peste 200 de lucrări științifice, în reviste de mare prestigiu, iar pentru rezultatele sale a fost distins cu numeroase premii. Pentru realizările sale din întreaga carieră, Stefan Hell a primit premii și onoruri: Prize of the International Commission for Optics 2000, Helmholtz-Award for metrology (Co-recipient) 2001, Berthold Leibinger Innovationspreis 2002, Carl-Zeiss Research Award 2002, Karl-Heinz-Beckurts-award 2002, C. Benz u. G. Daimler-Award of Berlin-Brandenburgisch Academy 2004, Robert B. Woodward Scholar, Harvard University, Cambridge, MA, USA, 2006, Innovation Award of the German Federal President 2006, Julius Springer Prize for Applied Physics 2007, Member of the Akademie der Wissenschaften zu Goettingen 2007, Gottfried Wilhelm Leibniz Prize 2008, Lower Saxony State Prize 2008, Nomination for European Inventor of the Year of the European Patent Office 2008, Method of the year 2008 in Nature Methods, Otto-Hahn-Preis 2009, Ernst-Hellmut-Vits-Prize 2010, Hansen Family Award 2011, Koerber European Science Prize 2011, The Gothenburg Lise Meitner Prize 2010/11, Meyenburg Prize 2011, Science Prize of the Fritz Behrens Foundation 2012, *Doctor Honoris Causa al Universității de Vest „Vasile Goldiș” din Arad 2012, Membru de Onoare al Academiei Române 2012, Paul Karrer Gold Medal University of Zuerich 2013, Member of Leopoldina German National Academy 2013, Carus Medal of the Leopoldina 2013, Kavli Prize in Nanoscience in 2014 “for transformative contributions to the field of nano-optics that have broken long-held beliefs about the limitations of the resolution limits of optical microscopy and imaging”, împreună cu Thomas Ebbsen și Sir John Pendry [23].*

Premiul Nobel pentru chimie 2014 a fost acordat lui Eric Betzig (Janelia group leader at Howard Hughes Medical Institute, Chevy Chase, Maryland), Stefan W. Hell (director al Max Planck Institute for Biophysical Chemistry (Karl-Friedrich-Bonhoeffer-Institut), Goettingen, Germany și al German Cancer Research Center, Heidelberg, Germany) și William E. Moerner (Stanford University) „pentru dezvoltarea microscopiei fluorescente de super-rezoluție”. Domeniul: chimie fizică. Toți trei au obținut doctoratul în fizică. S-au depășit limitările microscopului optic, care păreau de nesurmontat: neputința de a obține o rezoluție mai bună de jumătate din lungimea de undă a luminii. S-a reușit creșterea rezoluției microscopului mult peste limita, care se credea, mult timp, că nu poate fi depășită:

$$D = \lambda / (2NA)$$

unde D este limita de difracție, λ este lungimea de undă a luminii, iar NA este apertura numerică. Această ecuație a fost stabilită, în 1873, de către germanul Ernst Abbe (1840-1905), care a verificat-o experimental [23]. Astfel, în prezent, este posibil să fie vizualizată viața la nivel molecular. Dimensiunea tipică a unei proteine este de ordinul unui nanometru - de 200 ori mai mică decât ce se poate vedea cu un microscop optic.

Metoda lui Hell, STED, este diferită de metoda folosită de către Betzig și Moerner (microscopia monomoleculară). În metoda sa, proba este iluminată cu două fascicule laser. Laserul, care produce excitație este acordat să producă fluorescența moleculei, iar cel de-al doilea laser este acordat să suprime fluorescența [24]. Lumina acestuia are o regiune întunecată la centru, cu dimensiunea definită de limita de difracție, în timp ce lumina, care produce excitația, este un spot cu dimensiunea limitei de difracție. Ca efect al suprapunerii acestor două fascicule apare emisia luminii fluorescente dintr-o regiune centrală mai mică decât limita de difracție. Dimensiunea acestei regiuni poate fi făcută arbitrar de mică, ajustând intensitățile relative ale celor doi laseri. O imagine se obține prin scanarea probei, cu ajutorul poziției regiunii centrale. Președintele Societății Europene de Fizică, John Dudley, subliniază concluzia că „Ceea ce ni se pare cândva imposibil, poate deveni posibil cu noi tehnologii și imaginație”.

Cei trei au pus bazele nanoscopiei, dând posibilitatea să se vizualizeze drumurile urmate de molecule individuale, în interiorul unor celule vii. Ei pot să vadă, de asemenea, felul în care moleculele creează sinapse între celulele nervoase din creier, dar și să urmărească proteinele implicate în maladiile Parkinson, Alzheimer și Huntington, pe măsură ce ele se acumulează și formează depozite celulare. Grație nanoscopiei, cercetătorii pot să urmărească proteine individuale în ovule fertilizate, pe măsură ce acestea se divid și se dezvoltă în embrioni.

Din anul 2012, este membru de onoare al Academiei Române. Președintele Academiei Române menționează că S. W. Hell „vorbește o limbă română foarte bună, își amintește cu mare plăcere de profesorii pe care i-a avut în liceu, de școala pe care a făcut-o în România” [25]. Domnia sa revine în țară. De exemplu, a participat la conferința internațională ROMOPTO Micro-to Nano-Photonics, organizată la București în 2012, cu prezentarea „Nanoscopy with focused light” [26]. Este așteptat să revină și în 2015

- anul decretat de către ONU și UNESCO anul internațional al luminii.

Domnul Adam Smith, Chief Scientific Officer of Nobel Media, a vorbit la telefon cu Stefan W. Hell pe data de 7 octombrie 2014, anunțându-l că i se va decerna Premiul Nobel [27]. Cu acest prilej, Hell i-a spus *“I love to be a scientist. I've always enjoyed being curious. I've always enjoyed doing challenging things and also challenging common wisdom. So, I think that's something a scientist can do because a scientist works at a border, at the edge of science, at the edge of knowledge, and so there's a lot of fun of reaching out and thinking about things that other people didn't think about. And so it has a kind of exploratory notion, kind of adventurous part in it.”*

În acest context, este interesant să ne amintim ce scria Carl Sagan (1934-1996) în 1995 [28]: *“The truth may be puzzling. It may be counter intuitive. It may contradict deeply held prejudices. It may not be consistent with what we desperately want to be true. But our preferences do not determine what's true. We have a method, and that method helps us to reach not absolute truth, only asymptotic approaches to the truth - never there, just closer and closer, always finding vast new oceans of undiscovered possibilities. Cleverly designed experiments are the key.”*

Bibliografie

- [1] All Nobel Prizes, Nobelprize.org, http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/lists/all/
- [2] Nobel Laureates and Country of Birth, Nobelprize.org, Nobel Media AB 2014. Web. 10 Oct 2014. http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/lists/countries.html
- [3] Wikipedia, http://ro.wikipedia.org/wiki/Ioan_Moraru
- [4] Radu Iftimovici, George Emil Palade (Viitorul Românesc, 1993) 211 pagini.
- [5] Wikipedia, http://ro.wikipedia.org/wiki/George_Emil_Palade
- [6] http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/medicine/laureates/1974/palade-facts.
- [7] Wikipedia, http://en.wikipedia.org/wiki/George_Emil_Palade
- [8] http://ro.wikipedia.org/wiki/Elie_Wiesel
- [9] Encyclopædia Britannica <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/643360/Elie-Wiesel>
- [10] Film biografic „Elie Wiesel Goes Home” regizat de Judit Elek si comentat de William Hurt, ISBN 1-930545-63-01.

- [11] http://en.wikipedia.org/wiki/Elie_Wiesel
- [12] <http://ro.wikipedia.org/wiki/Waffen-SS>
- [13] http://ro.wikipedia.org/wiki/Herta_M
- [14] http://en.wikipedia.org/wiki/Herta_M
- [15] http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/literature/laureates/2009/
- [16] Motoko Rich, Nicholas Kulish, New York Times, October 8, 2009.
- [17] http://www.upm.ro/facultati_departamente/stiinte_litere/conferinte/situl_integrare_europeana/Lucrari4/FAUR.pdf
- [18] http://www.huffingtonpost.com/louisiana-channel/herta-muller-putin-makes_b_5822734.html
- [19] http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/chemistry/laureates/2014/
- [20] http://ro.wikipedia.org/wiki/Stefan_W._Hell
- [21] http://en.wikipedia.org/wiki/4Pi_microscope
- [22] http://en.wikipedia.org/wiki/STED_microscopy
- [23] http://en.wikipedia.org/wiki/Ernst_Abbe
- [24] <http://physicsworld.com/cws/article/news/2014/oct/08/chemistry-nobel-awarded-for-super-resolution-microscopy>
- [25] <http://www.mediafax.ro/stiinta-sanatate/presedintele-academiei-romane-cercetarea-lui-stefan-hell-un-pas-urias-pentru-ca-a-spart-o-bariera-13372540>
- [26] Stefan W. Hell, in Proceedings of SPIE Volume 8882 (ROMOPTO 2012: Tenth Conference on Optics: Micro-to Nanophotonics III) Valentin I. Vlad Ed. ISBN: 9780819497444, doi: 10.1117/12.2032261
- [27] http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/chemistry/laureates/2014/hell-telephone.html
- [28] Carl Sagan, Skeptical Enquirer Vol. 19, Issue 1 (January-February) 1995.

Autor corespondent: poenaru@nipne.ro